

KATOLÍCKA UNIVERZITA V RUŽOMBERKU
PEDAGOGICKÁ FAKULTA

VÝVOJ NEZAMESTNANOSTI V REGIÓNOCH SLOVENSKA OD ROKU 1997

(Výber z bakalárskej práce)

Ružomberok 2013

Matúš Rusnák

Obsah

Úvod	3
1. Základná terminológia	4
2. História.....	4
3. Skúmané územie	5
3.1. Funkčné mestské regióny	5
3.2. Kvázi funkčné mestské regióny.....	6
4. Metodika práce.....	7
4.1. Zber údajov	8
4.2. Zlúčenie okresov do KFMR	8
4.3. KFMR a ich hodnoty	9
4.4. Kľzavý priemer	9
4.5. Quantum GIS	9
4.6. Windows Movie Maker	10
5. Záver	10
Zoznam literatúry	10

Úvod

Nezamestnanosť na či na Slovensku alebo v celom svete predstavuje jeden z najzávažnejších problémov. Tieto problémy zasahujú takmer všade. Byť nezamestnaný znamená, riešenie problémov v rámci svojho vlastného statusu. Nezamestnanosť vplýva na celú spoločnosť. Čím vyšší počet nezamestnaných, tým je vyššia miera nezamestnanosti. Počas ľudského života, môže a zvyčajne to aj tak býva, že každý z nás môže určitú časť svojho života prežiť ako nezamestnaný. Preto nezamestnaných, ľudí bez práce netreba odsudzovať. Každá krajina sa usiluje o to, aby bola nezamestnanosť v štáte čo najnižšia. Čím je viac nezamestnaných ľudí, tým sú väčšie výdavky štátu. Nezamestnanosť hovorí takisto aj o životnej úrovni občanov v štáte, o ich spokojnosti alebo nespokojnosti s podmienkami ponúkaných pracovných miest. Ako je už nám známe, vieme že nezamestnanosť na Slovensku sa začala evidovať od roku 1990. Cieľom práce je časovo priestorová analýza vývoja nezamestnanosti regiónoch Slovenska od roku 1997. Mnoho ľudí si môže položiť otázku prečo bol vybraný zrovná rok 1997 a nie rok začatia sledovania nezamestnanosti na Slovensku, alebo rok vzniku Slovenskej republiky. Rok 1997 bol vybraný z dôvodu nového administratívneho členenia okresov Slovenskej republiky. Práca je rozdelená do niekoľkých častí. V práci sa venuje predovšetkým podstate problému, výskumným cieľom, hypotézam, odôvodneniam hypotéz s priloženým teoretickým modelom a definíciám najdôležitejších pojmov v práci. Práca obsahuje stručný prehľad používanej literatúry. Časť práce venovaná skúmanému územiu, opisuje vývoj Slovenskej republiky v historickom kontexte, so zameraním na rok 1997, v ktorom vzniklo 8 krajov a 79 okresov Slovenska. Táto kapitola obsahuje aj informácie o funkčných mestských regiónoch Slovenska, avšak z hraníc FMR nedokážeme vyskladať také FMR, preto sme vytvorili tzv. kvázi funkčné mestské regióny, kde zo 79 okresov nám vzniklo 49 kvázi funkčných mestských regiónov. V metodike práce sa opisuje priebeh práce od výberu témy, následne zberu informácií potrebných pre analýzu vývoja nezamestnanosti. Jedná sa o údaje potrebné pre výpočet nezamestnanosti, konkrétnejšie údaje pre výpočet miery nezamestnanosti či lokalizačného kvocientu. Jednou z hlavnej časti bolo z časovo priestorového aspektu vytvorená animácia vývoja nezamestnanosti.

1. Základná terminológia

Nezamestnanosť: medzi nezamestnané osoby patria všetky osoby nad špecifický vek, ktoré počas sledovaného obdobia boli bez práce, boli pripravené nastúpiť do práce, hľadali prácu

Ekonomický aktívne obyvateľstvo možno ho definovať tak, že zahŕňa všetky osoby bez rozdielu pohlavia, ktoré tvoria ponuku pracovnej sily pre výrobu tovaru a služieb definovaných systémami národných účtov a bilancií spojených národov, počas vymedzeného času – vykazovaného obdobia.

Uchádzač o zamestnanie - je osoba, ktorá je evidovaná na úrade práce v priebehu rokov 1991 – 1995 prešiel tento pojem legislatívnymi úpravami, ktoré smerovali k precízácii kto kedy môže byť do evidencie zaradený a vyradený.

Miera nezamestnanosti - nezamestnanosti je pomer počtu nezamestnaných k počtu ekonomicky aktívneho obyvateľstva uvádzaný v %.

2. História

Podľa Samuelsona, P.A. (2000) pod pojmom nezamestnanosť možno rozumieť, definícia je založená na tom, že osoba schopná práce je vyradená z možnosti pracovať v platenom zamestnaní“.

Nezamestnanosť na Slovensku sa začala evidovať od roku 1990. Najskôr sa zaznamenávali len stručné telefonické informácie o počtoch, neskôr i o štruktúre, osôb obracajúcich sa na vtedajšie odbory pracovných síl o pomoc pri riešení svojho pracovného uplatnenia. Týkalo sa to najmä osôb uvoľňované z pracovného pomeru, z organizačných dôvodov v súvislosti s prestavbou národného hospodárstva. Od roku 1991 boli už štatistické údaje koncipované nadväzne na uskutočnené legislatívne zmeny v širšom rozsahu, pričom sa dbalo, v rámci možností, jednak na stavové a jednak na tokové údaje o vývoji nezamestnanosti i aktívnej politiky trhu práce. Zreteľ sa bral i na postupné zosúladzovanie obsahu a rozsahu

štatistického sledovania s požiadavkami medzinárodných organizácií. (Lubica Gajdošová et al. 1996)

Štatistická ročenka 2005 uvádza, že podľa kategórií ekonomickej činnosti, pričom štatistické informácie sa zisťovali metódou výberového zisťovania pracovných síl, z celkového počtu obyvateľstva Slovenska je 51,1 % EOA. V primárnom sektore (zahŕňa chov rýb, rybolov, lesné a vodné hospodárstvo, poľnohospodárstvo, poľovníctvo) je zamestnaných 6,2 % obyvateľstva. V sekundárnom sektore (zahŕňa priemyselnú výrobu, výrobu a rozvod elektriny, plynu a vody, ťažbu nerastných surovín, stavebníctvo) pracuje 38,4 % obyvateľstva a v terciárnom a kvartérnom sektore, ktoré predstavujú vedu výskum, služby a pod. pracuje 55,4 % pracujúcich. Celkovo možno sledovať trend rastu zamestnaných v terciárnom a kvartérnom sektore, trend poklesu zamestnaných v primárnom sektore. (Rakyatová, 2007)

3. Skúmané územie

Lukniš rozdelil územie Slovenska na štyri prirodzené regióny: západoslovenský a východoslovenský centralizačný región, severoslovenský a juhoslovenský koridorový región (Džupinová a kol. 2008).

Korec a kolektív (1997) vo svojej publikácii napísali nasledovne. Dňa 3-tieho júla 1996 prijala Národná rada Slovenskej republiky zákon o územnom a správnom usporiadaní Slovenska, ktorý bol uverejnený v Zbierke zákonov Slovenskej republiky 24. Júla 1996. Týmto zákonom vstúpilo do platnosti nové administratívne členenie. Podľa nového administratívneho členenia na Slovensku vzniklo 79 okresov a 8 krajov. Predovšetkým pri počte okresov je zmena naozaj výrazná. Okresy a kraje sú vždy základom pre analýzy a hodnotenia slúžiace rôznym organizáciám a inštitúciám na rôzne účely.

3.1. Funkčné mestské regióny

Bezák (2000) V roku 1990 na stránkach Geografického časopisu pod názvom Funkčné mestské regióny v sídelnom systéme Slovenska sme sa pokúsili využiť koncepciu denných urbánnych systémov na identifikáciu funkčných mestských regiónov na území Slovenskej republiky. Z dát o dochádzke do zamestnania zo sčítania ľudu v roku 1980 sa vymedzilo 63

funkčných mestských regiónov (ďalej FMR), ktoré spĺňali kľúčové požiadavky koncepcie denných urbánnych systémov. V druhej polovici 90-tych rokov sa pokúsilo o revíziu pôvodného systému FMR. Boli využité výsledky sčítania ľudu z roku 1991, ktoré po prvýkrát v histórii populačných cenzov uskutočnených na území dnešného Slovenska poskytlo veľmi podrobné informácie o pohybe za prácou vrátane jeho dennej formy. Pojem FMR patrí medzi základné kategórie humánnej i regionálnej geografie. FMR tvorí jadro viacerých teoretických koncepcií a zohráva významnú úlohu v mnohých empirických štúdiách s rozmanitou orientáciou. V každom FMR sa preto rozlišuje jadro (resp. centrum), pozostávajúce z jedného alebo niekoľkých miest a ďalej patrí sem zázemie spojené s jadrom, sieťou väzieb rôzneho druhu, intenzita ktorých klesá s rastúcou vzdialenosťou od jadra. Pravdepodobne najznámejšia z rôznych podôb mestského regiónu vznikla na pôde teórie centrálnych miest v súvislosti so zavedením dvojice pojmov centrálna miesto a jeho komplementárny región.

Bezák (2011) v článku pod názvom „*Komponenty rastu obyvateľstva funkčných mestských regiónov na Slovensku v rokoch 1991 - 2010*“ definoval, že každý funkčný mestský región (ďalej aj FMR) predstavuje priestorovo súvislé územie, ktoré spĺňa požiadavky vnútornej koherencie a vonkajšej uzavretosti vzhľadom na denný pohyb za prácou, s tým že žiadne dva funkčné mestské regióny sa vzájomne neprekrývajú a v súhrne všetky regióny úplne vyplňajú územie Slovenska.

3.2. Kvázi funkčné mestské regióny

Džupinová et al. (2008) venovali sa rastúcemu záujmu o problematiku priestorovej polarizácie na regionálnej úrovni. Pre doterajší výskum v tejto oblasti je pritom charakteristických niekoľko spoločných znakov. Jedným z nich je relatívne väčšia pozornosť venovaná makroregionálnej (cca NUTS3/VÚVC/krajskej a vyššej) a menšia mezoregionálnej (cca NUTS4/LAU1/okresnej alebo funkčno-mestsko-regionálnej) úrovni. Na mezoregionálnej úrovni na Slovensku boli už vymedzené ako funkčné mestské regióny alebo FMR a možno ich relatívne dobre aproximovať jednoduchým prevzatím alebo pospájaním okresov do štatistických územných jednotiek mezoregionálnej úrovne do akýchsi kvázi-FMR alebo KFMR. Reprezentujúc koncept denných urbánnych systémov je navyše táto úroveň „bližšia“ každodennému životu človeka a spoločnosti ako makroregionálna úroveň. Spoločnou črtou prevahy štúdií zmien v intenzite regionálnych rozdielov medzi dvoma alebo viacerými prierezovými mementami v čase nad analýzou kontinuálneho/spojitého vývoja v čase, ktorý

umožňuje v sledovanom období okrem zmien v intenzite regionálnych rozdielov, t.j. okamihy zmeny z divergentného na konvergentný vývoj alebo z konvergentného na divergentný vývoj. Významnejším charakteristickým znakom je sústredenie sa na výslovne ekonomické a sociálne indikátory na úkor čiastočného zanedbávania až úplného opomenutia iných vhodných napr. demografických indikátorov a akýchsi „všeobecno-geografických“ indikátorov stupňa vývoja krajiny na škále od „rurálnej“ po „urbánu“ alebo od „prírodnej“ po „kultúrnu“, čo je do istej miery v rozpore s dvoma základnými princípmi geografického výskumu, ktorými sú priestorovosť a syntetickosť. Spoločným menovateľom týchto troch charakteristických znakov je obyčajne uvádzaná zlá dostupnosť, príp. až nedostupnosť potrebných dát, v niektorých prípadoch snáď len zdanlivá, v iných skutočná. Hlavnou úlohou je posúdiť, či a v ktorej časti sledovaného obdobia má tento konvergentný alebo divergentný charakter, a v ktorých okamžikoch nastáva zmena z prvého na druhý alebo naopak. Pôvodné zdrojové údaje za okresy sú prepočítane na kvázi funkčné mestské regióny (ďalej KFMR) pomocou váženého priemeru. Pre hodnotenie intenzity regionálnych disparít sa používa variačný koeficient (VK) vypočítaný z váženej smerodajnej odchýlky a váženého priemeru. Zaujímavým aspektom regionálnych disparít je podiel, akým sa na ich intenzite podieľa KFMR Bratislava, ktorý je spomedzi všetkých KFMR najvýznamnejší počtom obyvateľov i ekonomickou silou. *„Ak je variačný koeficient vypočítaný z hodnôt všetkých KFMR Slovenska okrem Bratislavského, vyjadrený ako podiel variačného koeficientu vypočítaného z hodnôt všetkých KFMR Slovenska (v percentách), potom platí, že čím je tento podiel nižší tým je väčší podiel KFMR Bratislava na regionálnych rozdielov Slovensku, a čím viac sa tento podiel zospondu blíži k hodnote 100, tým je menší podiel KFMR Bratislava na regionálnych rozdielov na Slovensku. Hodnoty vyššie ako 100 indikujú, že regionálne rozdiely na Slovensku sú menšie ako regionálne rozdielny na území vymedzenom ako (Slovensko mínus KFMR Bratislava).“* Džupinová et al. (2008, p. 118)

4. Metodika práce

4.1. Zber údajov

Pre priestorovú a časovú analýzu vývoja nezamestnanosti sú dôležité dáta, ktoré sa budú ďalej spracovávať. Tieto dáta je možné získať z lexikónov, štatistických úradov a podobne. Dáta s ktorými sa pracovalo boli stiahnuté z UPSVaR-u (<http://www.upsvar.sk/>).

4.2. Zlúčenie okresov do KFMR

V práci boli okresy zlúčené do tzv. kvázi funkčných mestských regiónov (ďalej KFMR). 79 okresov bolo zlúčených do celkového počtu 49 KFMR. Zlúčené boli okresy Bratislava I, Bratislava II, Bratislava III, Bratislava IV, Bratislava V, Malacky, Pezinok, Senec do KFMR Bratislava, Senec, Malacky, Pezinok. Galanta Šaľa do KFMR Galanta Šaľa. Senica a Myjava do KFMR Senica a Myjava Topoľčany a Partizánske do KFMR Topoľčany a Partizánske. Žilina, Bytča, Kysucké Nové Mesto do KFMR Žilina, Bytča, Kysucké Nové Mesto. Lučenec a Poltár do KFMR Lučenec a Poltár. Zvolen, Detva, Krupina do KFMR Zvolen, Detva a Krupina. Žiar nad Hronom, Žarnovica a Banská Štiavnica do KFMR Žiar nad Hronom, Žarnovica a Banská Štiavnica. Medzilaborce a Humenné do KFMR Medzilaborce a Humenné. Poprad a Kežmarok do KFMR Poprad Kežmarok. Prešov Sabinov do KFMR Prešov Sabinov. Svidník a Stropkov do KFMR Svidník Stropkov. Michalovce a Sobrance do KFMR Michalovce a Sobrance. Rožňava a Revúca do KFMR Rožňava Revúca. Levoča, Gelnica, Spišská Nová Ves do KFMR Levoča, Gelnica, Spišská Nová Ves. Košice okolie, Košice I, Košice II, Košice III a Košice IV do KFMR Košice a okolie. Zvyšné okresy Slovenskej republiky, ktoré neboli uvedené vyššie sa ďalej už nezlúčili do KFMR. Mapu skúmaného územia, je možné vidieť v prílohe

4.3. KFMR a ich hodnoty

Z databázy dostupnej z ÚPSVaR-u, sa dané hodnoty museli spočítať na základe novovytvorených KFMR. Pri údajoch ekonomicky aktívneho obyvateľstva, uchádzačov o zamestnanie celkovo a jednotlivu za ženy, absolventov a mladistvých sa hodnoty obyčajným súčtom museli sčítavať podľa zlúčených KFMR. Pri údajoch miery nezamestnanosti bolo nutné vypočítať vážený aritmetický priemer z počtu uchádzačov o zamestnanie k ekonomicky aktívnemu obyvateľstvu. Pri výpočte miery nezamestnanosti bolo potrebné v danom vzorci výslednú hodnotu vynásobiť číslom 100, aby sme dostali mieru nezamestnanosti v percentách. Z hodnôt MN bol počítaný aj lokalizačný kvocient a taktiež sa pracovalo s hodnotami ktoré boli štandardizované, tzv. zet skóre.

4.4. Kľzavý priemer

Pod kľzavým priemerom rozumieme priemer 13 hodnôt, čím odstránime sezónne výchytky. Pod sezónou výchytkou možno rozumieť obdobie zimy (december, január, február), kedy miera nezamestnanosti rastie, a obdobie leta (máj, jún, júl) kedy miera nezamestnanosti klesá. Kľzavý priemer je podielom, kde v čitateli je súčtom 13 mesiacov a v menovateli je hodnota 12. Je dôležité upozorniť na hodnoty v menovateli, kde prvá a posledná hodnota z 13 hodnôt je vždy iba jednou polovicou z danej hodnoty. Kľzavý priemer sa robí za celé sledované obdobie. Hodnoty prvých a posledných 6 mesiacov za sledované obdobie nie je možné uvádzať.

4.5. Quantum GIS

Quantum Gis je voľne dostupný geoinformačný systém. Inštalačný softvér je možné stiahnuť z oficiálnej stránky Quantum GIS-u. Odkaz pre stiahnutie (<http://www.qgis.org/>). Pomocou Q-gisu sa údaje z ÚPSVaR-u za jednotlivé KFMR v časovom rozhraní od roku 1997 po rok december 2012 spracovali do formátu (dbf). Poznámka možné vytvoriť pomocou MS Excel 2003. Databáza bola následne vložená do Q-gisu spolu s vektorovými mapami Slovenskej republiky (mapa krajov, okresov a KFMR). Dáta boli spracované do podoby animovaných máp. Počet vytvorených máp pre danú animáciu ktorá je umiestnená na webovej stránke je 193 za jednotlivé mesiace od roku 1997 (údaje aj za december 1996) po december 2012.

4.6. Windows Movie Maker

Novovytvorené mapy miery nezamestnanosti v regiónoch Slovenska boli ďalej spracované do animácie ktorú tvorí postupnosť máp 193-roch za jednotlivé mesiace od roku 1997 (údaje aj za december 1996) do decembra 2012. Z výslednej animácie možno graficky vidieť vývoj MN a LQ v regiónoch Slovenska. Vo všeobecnosti z grafickej animácie možno zhodnotiť že najnižšia miera nezamestnanosti prevažuje v KFMR Bratislava, Malacky, Pezinok, Senec. Regiónmi s najvyššou mierou nezamestnanosti sú KFMR Rožňava, Revúca a KFMR Rimavská Sobota. Ďalšími animáciami sú animácie LQ z MN, a LQ z MN s odstránením sezónnych výchylek.

5. Záver

Obsahom práce bolo analyzovať časovo - priestorový vývoj nezamestnanosti v regiónoch na Slovensku od roku 1997 do decembra 2012. Snahou bolo definovanie základnej terminológie, čo je nezamestnanosť, aké faktory ovplyvňujú nezamestnanosť. Pre analýzu vývoja nezamestnanosti boli potrebné údaje, jednotlivé údaje boli prevzaté z Úradu práce sociálnych vecí a rodiny. Jednalo sa o mesačné štatistiky nezamestnanosti. Atribútmi ktoré sa využívali boli predovšetkým údaje za ekonomický aktívne obyvateľstvo, údaje za uchádzačov o zamestnanie, a taktiež údaje o dĺžke trvania doby nezamestnanosti. Na základe týchto údajov sa ďalej pracovalo, kde sú priložené grafické výstupy, animácia a webová stránka. Výsledné animácie ktoré nie sú prílohou v tejto práci boli následne umiestnené na webovej stránke, ktorú je možné nájsť pod odkazom:

<https://sites.google.com/site/vyvojnezamestnanosti/>

Zoznam literatúry

1. BEZÁK, A. (2000), Funkčné mestské regióny na Slovensku. Geographica Slovaca, 15, Bratislava: VEDA, 89 s. ISSN 1210-3519
2. BEZÁK, A. (2011), ACTA GEOGRAPHICA UNIVERSITATIS COMENIANAE, Vol. 55, No. 2, Bratislava, 149-163 s.
3. DŽUPINOVÁ a kol. (2008). Periférnosť a priestorová polarizácia na území Slovenska, Bratislava: Geo-grafika, 186 s. ISBN 978-80-89317-06-06
4. GAJDOŠOVÁ a kol. (1996) Vývoj nezamestnanosti a jej štruktúry v Slovenskej republike v rokoch 1990 – 1995, Bratislava, 328 s. Číslo: 5327/1996
5. KOREC a kol. (1997). Kraje a okresy Slovenska. Nové administratívne členenie, Bratislava: vydavateľstvo Q111, 392 s. ISBN 80-85401-58-4